

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 12 maj 1944 kl. 7 fm.

*Utlåtande i anledning av väckta motioner angående viss ändring
av 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt.*

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 96 i första kammaren av herr *Siljeström* och nr 159 i andra kammaren av herr *Håstad*.

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att »riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådant förtydligande av stadgandet i 13 § lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt att frågor om avskedande, även om de äro av beskaffenhet att höra under domstol, må på begäran av endera parten överlämnas till skiljenämnd».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för detta yrkande, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna ha efter remiss inkommit yttranden till utskottet från arbetsdomstolens ordförande, socialstyrelsen, Svenska arbetsgivareföreningen, landsorganisationen i Sverige och De anställdas centralorganisation. Dessa yttranden finnas såsom bilagor fogade till detta utlåtande.

Enligt 3 kap. (8—19 §§) *lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt* skall förhandlingsrätten utövas på visst i kapitlet närmare angivet sätt, såframt huvudorganisation av arbetstagare genom anmälan i särskild form hos socialstyrelsen påkallat kapitlets tillämpning. Sådan anmälan skall innefatta förklaring, att organisationen underkastar sig i 16 § angiven fredsforpliktelse (8 §). Å huvudorganisation, som gjort dylik anmälan, jämte till sådan organisation anslutna underföreningar skola bestämmelserna i 3 kap. äga tillämpning från och med ingången av fjärde kalendermånaden efter den, då anmälan gjordes, och intill dess ett år förflutit efter det huvudorganisationen hos socialstyrelsen förklarar sig återtaga sin anmälan. Förklaring om återtagande får dock icke ske förrän två år efter anmälan. Om bestämmelserna i kapitlet äro tillämpliga å förening av arbetstagare och dessas arbetsgivare erhållit kännedom därom, skola samma bestämmelser gälla för arbetsgivarparten i förhållande till föreningen och dess medlemmar (9 §). Därest i viss förhandlingsfråga

enighet icke kunnat uppnås vid förhandling mellan parterna själva, skall socialstyrelsen på begäran från någondera sidan utse opartisk ordförande att leda förhandlingen. Under vissa angivna förutsättningar må socialstyrelsen dock vägra att utse ordförande (10 §). Det åligger parterna att sammankomma på kallelse av opartisk ordförande. Part, som visar sig ha instämt förhandlingsfrågan till domstol, är dock fritagen från skyldighet att delta i förhandlingen. På ordförandens anmaning skall vardera parten med angivande av skäl framlägga förslag till förhandlingsfrågans lösning (12 §). Om parternas vid förhandlingen avgivna förslag icke kunna sammanjämkas, må ordföranden uppmana parterna att lämna en eller flera personer i uppdrag att såsom skiljemän avgöra förhandlingsfrågan med utfästelse från parternas sida, att de skola ställa sig avgörandet till efterrättelse. I händelse ordförandens uppmaning icke efterkommes av parterna, skall ordföranden, därest han icke finner frågan vara av beskaffenhet att höra under domstol, på begäran av endera parten hos socialstyrelsen hemställa om utseende av skiljenämnd för avgivande av förslag till förhandlingsfrågans lösning (13 §). Vid avgivandet av förslaget skall nämnden tillika förelägga parterna att senast å viss dag avgiva svar på förslaget. Vägrar någondera parten att antaga nämndens förslag, äge nämnden på begäran av part avgöra, huruvida förslaget må offentliggöras. Nämnden må dock icke utan särskilda skäl förvägra part, som godkänt förslaget, att offentliggöra detsamma (14 §). Under tid och förutsättningar, som angivas i 9 §, må stridsåtgärd icke vidtagas från någondera sidan. Denna fredsförpliktelse skall, såvitt viss förhandlingsfråga rör, upphöra att gälla om skiljenämndens förslag till frågans lösning icke blivit antaget av båda parterna inom den av skiljenämnden för besvarande av förslaget fastställda tiden samt endera parten inom en månad därefter underrättat såväl andra parten som socialstyrelsen, att han ämnar anlita stridsåtgärd (16 §).

Den s. k. kommittén angående privatanställda framlade den 20 november 1935 *betänkande med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt* (SOU 1935: 59). I fjärde kapitlet i förslaget upptogs bestämmelser, som i princip överensstämde med dem, som nu återfinnas i lagens tredje kapitel. Det må anmärkas, att i förslaget icke fanns något stadgande, att part, som instämt förhandlingsfråga till domstol, var fritagen från skyldighet att delta i förhandlingen. Någon möjlighet att hänskjuta förhandlingsfråga till skiljenämnd fanns icke enligt förslaget. Det stadgades i stället i 14 §, att, om parternas inför den opartiske ordföranden avgivna förslag icke kunde sammanjämkas och ordförandens uppmaning till parterna att låta honom själv eller andra personer med bindande verkan avgöra frågan icke efterkoms, ordföranden, därest han icke funne frågan vara av be-

skaffenhet att höra under arbetsdomstolen, på begäran av endera parten skulle avgiva förslag till förhandlingsfrågans lösning. Bestämmelserna om förslagens rättsverkningar vore i stort sett desamma som de i lagen upptagna.

I sin allmänna motivering anförde kommittén bl. a. följande:

Enligt kommitténs förslag skola alla slags frågor, som kunna uppkomma mellan arbetsgivare och arbetstagare rörande arbetsförhållandet, också kunna bli föremål för förhandling enligt lagen. En viss betydelse äger emellertid den hävdvunna distinktionen mellan å ena sidan rättstvister, d. v. s. frågor om tolkning och tillämpning av gällande avtal, samt å andra sidan intressetvister, d. v. s. frågor om reglerandet av sådana förhållanden, beträffande vilka intet avtal finnes. Då förhandling mellan två parter kan vara av behovet påkallad utan att någon egentlig tvist dem emellan föreligger, har kommittén i sitt förslag konsekvent undvikit att använda ordet tvist och i stället talat om förhandlingsfrågor. Till förklarande av förslagens innebörd torde det emellertid vara lämpligt att begagna de allmänt brukliga uttrycken rätts- och intressetvister. Förslaget kan sägas vara särskilt tillkommet med hänsyn till intressetvisterna, eftersom någon bestämd lagenlig ordning för dessas behandling hittills icke funnits. Rättstvisterna åter kunna för närvarande bli föremål för prövning av domstol, nämligen, när fråga är om tolkning och tillämpning av individuella arbetsavtal, de allmänna domstolarna samt beträffande mål om kollektivavtal arbetsdomstolen. Då part i fråga om en rättstvist alltid äger möjlighet att anlita domstolsförfarande, är ett lagreglerat förhandlingsförfarande icke här lika nödvändigt som för intressetvisterna. Emellertid är det en god regel, att parter böra försöka göra upp sina mellanhavanden vid förhandling sinsemellan, innan de processa vid domstol. Den allmänna, utan påföljder uppställda regeln om skyldighet för parterna att träda i förhandling med varandra passar därför även för rättstvisterna. Däremot kunde det ifrågasättas, huruvida icke parter i rättstvister, då de ej kunnat uppnå enighet på egen hand, skulle hänvisas till domstol och icke få anlita det särskilda förhandlingsförfarandet under opartisk ledning, som under vissa förutsättningar skall stå parterna till buds. Vid den tidpunkt, då part hos socialstyrelsen framställer begäran om opartisk ordförande, är det dock säkerligen ej sällan ovisst eller tvistigt, huruvida den föreliggande förhandlingsfrågan är att beteckna som rätts- eller intressetvist. Stundom avse väl också förhandlingarna ett komplex av rätts- och intressetvister. Det kan icke lämpligen uppdragas åt socialstyrelsen att verkställa en närmare utredning om tvistens karaktär. Kommitténs förslag går därför ut på att socialstyrelsen utan vidare skall utse opartisk ordförande i såväl rätts- som intressetvister. En skillnad mellan dessa måste dock göras vid själva slutstadiet i förhandlingsförfarandet, då den opartiske ordföranden skall avgiva ett eget förslag till frågans lösning. Gränsdragningen får ankomma på ordföranden. Eftersom hans förslag bör framstå som det sista ordet i frågan, skall han — med visst undantag, till vilket kommittén återkommer vid 14 § — icke vara skyldig att avgiva något förslag i rättstvisterna, som ju kunna dragas under domstols prövning. Skulle parterna avstå från sin rätt att gå till domstol och utfästa sig att efterkomma ordförandens utlåtanden, d. v. s. hänskjuta frågan till frivillig skiljedom, föreligger intet hinder för att ordföranden åtager sig frågans lösning.

Som nyss nämnts, höra rättstvister angående arbetsförhållanden, om förhållandet är reglerat genom kollektivavtal, under arbetsdomstolen men annars under de allmänna domstolarna. I sitt betänkande med förslag till lag om arbetsavtal (statens offentliga utredningar 1935: 18 s. 27) har kommittén framhållit önskvärdheten av att denna dualism bringas till upphörande. Kommittén har i detta sammanhang ytterligare anledning att understryka denna synpunkt. Kommittén, som icke ansett förenligt med sin uppgift att själv utarbета förslag om den rättsliga formen för prövande av tvister rörande arbetsavtal, förutsätter, att en omreglering med det snaraste äger rum, så att alla dylika tvister komma att höra under arbetsdomstolen. Vid utformande av lagtexten om den gränsdragning mellan rätts- och intressetvister, som ovan berörts, har kommittén utgått ifrån att den sålunda förutsatta omregleringen skall ske.

I motiveringen till 14 § i förslaget anförde kommittén bl. a.:

I rättstvister är det icke av samma betydelse för parterna att kunna er-hålla ett utlåtande av den opartiske ordföranden som i intressetvister. Parterna kunna ju nämligen i rättstvisterna alltid hänskjuta saken till domstol, antingen arbetsdomstolen eller allmän domstol. Enligt 14 § andra stycket är den opartiske ordföranden icke skyldig att avgiva förslag till förhandlingsfrågans lösning, därest han finner frågan vara av beskaffenhet att höra under arbetsdomstolen. Han kan då avsluta förhandlingen med att hänvisa parterna till arbetsdomstolen. I rätts-tvister av beskaffenhet att höra under allmän domstol är däremot ordföranden skyldig att avgiva eget förslag. Detta har ansetts påkallat med hänsyn till att frågor av detta slag kräva ett snabbt avgörande, under det att en rättegång vid allmän domstol medför avsevärd tidsutdräkt. Up-penbarligen är det en stor olägenhet, att en fråga, i vilken opartisk ord-förande avgivit utlåtande, därefter kan dragas under allmän domstol, som kanske kommer till en annan uppfattning. Från denna olägenhet har kommittén dock funnit sig kunna bortse därför, att kommittén betraktar den nuvarande anordningen, att mål om arbetsförhållanden kunna gå till allmän domstol, såsom ett provisorium. Det har redan flerstädes påpekats, att kommittén förutsätter, att alla dylika mål snart nog läggas under ar-betsdomstolen. Sker det, kommer undantaget i 14 § andra stycket att om-fatta alla rättstvister.

I den proposition, nr 240, varigenom förslaget till lagen om förenings- och förhandlingsrätt framlades för 1936 års riksdag, återfunnos icke de i lagens tredje kapitel upptagna bestämmelserna. Detta kapitel utformades av andra lagutskottet (utlåtande nr 58) i huvudsaklig anslutning till de i an-ledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 429 av herr Bagge m. fl. och II: 823 av herr Skoglund m. fl. Såsom motivering till 16 §, som motsvarade 12 § i lagen, anfördes, att motionärerna ansågo det olämpligt att part, som instämt förhandlingsfråga till domstol — oav-sett om det vore arbetsdomstolen eller vanlig domstol — skulle behöva ingå på förhandling rörande sådan fråga. I motiveringen till 18 § — motsvarande 13 § i lagen — anförde motionärerna, att lika väl som de

funnit det olämpligt att part, som instämt förhandlingfråga till domstol, skulle behöva deltaga i förhandling om denna fråga, motionärerna ansågo det oriktigt, att den opartiske ordföranden, därest förhandlingsfrågan vore av beskaffenhet att höra under domstol, skulle, sedan förhandlingarnas misslyckande konstaterats, vara pliktig hos socialstyrelsen hemställa om utseende av skiljenämnd.

Enligt 3 kap. (8—19 §§) lagen om förenings- och förhandlingsrätt skall förhandlingsrätten utövas på visst i kapitlet närmare angivet sätt, såframt huvudorganisation av arbetstagare genom anmälan i särskild form hos socialstyrelsen påkallat kapitlets tillämpning. Förhandlingsgången blir då följande. Därest i viss förhandlingsfråga enighet icke kunnat uppnås vid förhandling mellan parterna själva, skall socialstyrelsen på begäran från någondera sidan utse opartisk ordförande att leda förhandlingen. Om sammanjämkning av de skiljaktiga ståndpunkterna icke kan åstadkommas av den opartiske ordföranden, har denne enligt 13 § möjlighet att uppmana parterna att lämna en eller flera personer i uppdrag att såsom skiljemän avgöra förhandlingsfrågan med utfästelse från parternas sida, att de skola ställa sig avgörandet till efterrättelse. I händelse ordförandens uppmaning icke efterkommes av parterna kan, därest fråga är om så kallad rättstvist, d. v. s. om frågan är av beskaffenhet att höra under domstol, någon ytterligare åtgärd enligt lagen icke äga rum utan parterna få utföra sin talan inför domstol. Om däremot ordföranden finner, att frågan rör en intresse-tvist, att sålunda frågan är av beskaffenhet att icke höra under domstol, skall ordföranden enligt 13 § på begäran av endera parten hos socialstyrelsen hemställa om utseende av skiljenämnd. Skiljenämnd, som efter sådan hemställan tillsättes av socialstyrelsen, har icke att fatta bindande beslut i förhandlingsfrågan utan endast att avgiva ett förslag, som parterna ha att inom viss angiven tid antaga eller förkasta. Om någon av parterna vägrar antaga förslaget, äger skiljenämnden på begäran av den andra parten besluta om förslagets offentliggörande. Under den tid förhandling pågår äro parterna enligt 16 § bundna av förpliktelse att icke vidtaga stridsåtgärder. Denna förpliktelse upphör att gälla, om avgivet förslag till frågans lösning icke blivit antaget av båda parterna inom den för besvarandet av förslaget fastställda tiden. Part äger därefter, om han inom viss tid anmäler sin önskan, tillgripa stridsåtgärd.

I motionerna yrkas nu sådan ändring i 13 §, att förhandlingsfråga, som rör avskedande av arbetstagare, på begäran av endera parten skall överlämnas till skiljenämnd, även om den är av beskaffenhet att höra under domstol. Såsom skäl för sitt yrkande åberopa motionärerna, att frågor om avskedande mången gång äro av den ömtåliga natur, att de bättre lämpa sig för förhandling inför skiljenämnd än inför domstol samt att det ofta i

Utskottet.

dessa fall ligger så till, att den formella rättens bud, som för en domstol måste framstå såsom ett rättesnöre, leda till ett avgörande, som ur allmän synpunkt kan förefalla mindre tilltalande.

Utskottet vill till en början anmärka, att de tvister, som pläga benämnas rättstvister, d. v. s. tvister av beskaffenhet att höra under domstol, anses omfatta två olika grupper. Den ena av dessa grupper utgöres av tvister, vari parterna hävda olika meningar i en rättsfråga. Såsom exempel må anföras det fall, att arbetarparten anser ett verkställt avskedande strida mot avtal eller lag, medan arbetsgivaren gör gällande, att avskedandet är ur rättslig synpunkt oangripligt. I rättspraxis ha även till rättstvister hänförs sådana fall, där tvist icke råder om den rätt, som tillkommer parterna, men den ena parten söker förmå den andra att av billighetsskäl avstå från sin rätt. Till denna andra grupp höra de fall, då arbetstagarparten, utan att bestrida arbetsgivarens rätt att fritt avskeda, gör gällande, att ett verkställt avskedande drabbat särskilt hårt eller eljest varit stridande mot vad som är billigt eller skäligt. Även dylika »skälighetstvister» anses sålunda vara rättstvister, tvister »av beskaffenhet att höra under domstol». Uppenbart är dock, att parterna sakna anledning att hänskjuta sådana tvister till domstols prövning. Domstolen kan ju endast fastslå, vilken rätt som tillkommer parterna, och härom råder i det antagna fallet icke någon meningskiljaktighet. Däremot kan domstolen icke ingå på frågan, huruvida den ena parten bör av billighetsskäl avstå från sin rätt.

Särskilt då fråga är om dylika »skälighetstvister» kunna enligt utskottets mening vissa skäl åberopas för införande av en möjlighet att uppnå en ur billighetssynpunkt mera tillfredsställande lösning av tvistefrågan än som domstols dom skulle innebära.

Då det gäller att taga ståndpunkt till frågan, huruvida en sådan möjlighet bör åstadkommas på det sätt motionärerna anvisat, är att bemärka, att hela meningen med skiljenämnds förfarandet enligt 3 kap. i lagen om förenings- och förhandlingsrätt såsom arbetsdomstolens ordförande anført i sitt remissyttrande är att söka driva igenom skiljenämndens förslag genom andra medel än dem, som konstitueras av rättskraften hos laga domstols dom. Om exempelvis skiljenämndens förslag till lösning av förhandlingsfråga utfaller till arbetstagarpartens förmån men arbetsgivaren icke godkänner skiljenämndens förslag, har skiljenämnden möjlighet att utöva påtryckning på honom genom förslagets offentliggörande med eventuellt åtföljande presskampanj. Om därigenom arbetsgivarens motstånd icke brytes, föreligger i andra hand möjlighet för arbetstagarpartens organisation att tillgripa stridsåtgärd mot arbetsgivaren för genomdrivande av skiljenämndens förslag.

Om det sist anförda beaktas framgår, att motionärernas förslag står i strid med gällande rättsgrundsatser. Den påyrkade lagändringen skulle sålunda innebära, att direkt statlig medverkan skulle kunna lämnas vid ett

förfarande, som syftar till att genom påtryckning förmå en part att avstå från den rätt som tillkommer honom. En sådan ordning är enligt utskottets mening ägnad att ingiva starka betänkligheter. Vad särskilt angår den grupp av rättstvister, i vilka parterna hävda olika meningar i en rättsfråga, kan mot motionärernas förslag vidare invändas, att domstol och skiljenämnd skulle kunna komma till olika resultat i rättsfrågan, vilket uppenbarligen icke skulle vara tillfredsställande.

Det torde enligt utskottets mening givas andra möjligheter än som i motionerna anvisats att tillgodose de synpunkter som ligga till grund för motionärernas yrkande. Utskottet vill härutinnan framhålla, att i det mellan svenska arbetsgivarföreningen och landsorganisationen i december 1938 upprättade huvudavtalet, vilket numera antagits såsom kollektivavtal mellan åtskilliga av de till nämnda organisationer hörande förbunden, bestämmelse upptagits om att bl. a. sådana frågor som motionärerna avse kunna av det berörda förbundet hänskjutas till behandling i en rådgivande skiljenämnd, den s. k. arbetsmarknadsnämnden. Nämnden, som består av lika många ledamöter från vardera sidan, skall söka komma till en samstämmig uppfattning i bedömandet av dit hänskjuten fråga och finna utvägar för utjämning av motsättningen mellan parterna. Beslut, varom flertalet i nämnden förenar sig, skall delgivas respektive förbund, på vilket det ankommer att i samråd med arbetsgivarföreningen respektive landsorganisationen vidtaga de åtgärder, vartill beslutet må giva anledning. — Enligt vad socialstyrelsen uppgivit i sitt till utskottet avgivna yttrande har arbetsmarknadsnämndens verksamhet på nu angivna område slagit synnerligen väl ut. Nämnden, som haft att handlägga ett relativt stort antal ärenden, har i de flesta fall fattat enhälliga beslut, och tvistefrågorna ha i regel blivit lösta i enlighet med nämndens förslag.

De organisationer, som hittills genom anmälan till socialstyrelsen i vederbörlig ordning blivit underkastade bestämmelserna i 3 kap. lagen om förenings- och förhandlingsrätt, äro icke anslutna till landsorganisationen. Med hänsyn till de gynnsamma erfarenheter som vunnits av arbetsmarknadsnämndens verksamhet finner utskottet i likhet med socialstyrelsen det vara lämpligt, att även nämnda organisationer undersöka möjligheterna att genom frivillig överenskommelse upprätta rådgivande skiljenämnder för behandling av tvister rörande avskedande. Utskottet är visserligen medvetet om att en dylik utväg icke torde stå till buds i de fall, då arbetsgivaren ej är organiserad eller ansluten till huvudorganisation. Med hänsyn till den fortgående utvecklingen av organisationsväsendet inom näringslivet torde det dock kunna förutsättas, att nämnda förhållande i allt mindre utsträckning kommer att utgöra hinder för en tillämpning av det av utskottet anvisade tillvägagångssättet för tvisters biläggande.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motioner icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 maj 1944.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit
från första kammaren: herrar *Norman, Wistrand, Forslund**, *Löfvander**,
Olof Carlsson, Mannerskantz, Roos och *Hage*;
från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Pettersson* i Hällbacken,
Ryberg, Hermansson*, fru *Johansson**, herrar *Larsson* i Östersund, *Jansson* i Hällefors* och *Håstad*.

---

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Håstad*.

Bilaga A.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Sedan Kungl. Maj:t anbefallt arbetsdomstolens ordförande att till utskottet avgiva yttrande över två lika lydande motioner, den ena av herr Siljeström i första kammaren (nr 96) och den andra av herr Håstad i andra kammaren (nr 159) angående viss ändring i 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt, får undertecknad i ovannämnda egenskap härmed anföra följande.

Enligt 3 kap. lagen om förenings- och förhandlingsrätt skall förhandlingsrätten utövas på visst i kapitlet närmare angivet sätt, såframt huvudorganisation av arbetstagare genom anmälan i särskild form hos socialstyrelsen påkallat kapitlets tillämpning. Förhandlingsgången blir då följande. Därest i viss förhandlingsfråga enighet icke kunnat uppnås vid förhandling mellan parterna själva, skall socialstyrelsen på begäran från någondera sidan utse opartisk ordförande att leda förhandlingen. Om sammanjämkning av de skiljaktiga ståndpunkterna icke kan åstadkommas av den opartiske ordföranden, har denne möjlighet att uppmana parterna att lämna en eller flera personer i uppdrag att såsom skiljemän avgöra förhandlingsfrågan med utfästelse från parternas sida, att de skola ställa sig avgörandet till efterrättelse. I händelse ordförandens uppmaning icke efterkommes av parterna, skall ordföranden, *därest han icke finner frågan vara av beskaffenhet att höra under domstol*, på begäran av endera parten hos socialstyrelsen hemställa om utseende av skiljenämnd. Skiljenämnd, som efter sådan hemställan tillsättes av socialstyrelsen, har icke att fatta bindande beslut i förhandlingsfrågan utan endast att avgiva ett förslag, som parterna hava att inom viss angiven tid antaga eller förkasta. Om någon av parterna vägrar antaga förslaget, äger skiljenämnden på begäran av den andra parten besluta om förslagets offentlighörende. Under den tid förhandling pågår äro parterna bundna av förpliktelse att icke vidtaga stridsåtgärder. Denna förpliktelse upphör att gälla, om avgivet förslag till frågans lösning icke blivit antaget av båda parterna inom den för besvarandet av förslaget fastställda tiden. Part äger därefter, om han inom viss tid anmäler sin önskan, tillgripa stridsåtgärd.

I motionerna yrkas nu sådan ändring i lagen, att förhandlingsfråga, som rör avskedande av arbetstagare, på begäran av endera parten skall överlämnas till skiljenämnd, även om den är av beskaffenhet att höra under domstol.

I svensk rätt gäller såsom princip den allmänna rättsgrundsatsen, att ett arbetsavtal, som slutits för obestämd tid, kan av såväl arbetsgivaren som arbetstagaren bringas att upphöra med användande av avtalad eller skälig uppsägningstid och att det bakomliggande motivet för uppsägningen i och för sig är utan rättslig betydelse. Denna rättsregel torde, såsom

arbetsdomstolen närmare utvecklat i domen nr 121/1936, lida inskränkning på grund av en annan allmän rättsregel. Man lär nämligen våga antaga, att uppsägning av ett arbetsavtal kan fränkännas verkan, om uppsägningen skett uteslutande i ett olagligt eller verkligt omoraliskt syfte. Genom lagstiftning ha också vissa undantag stadgats i den allmänna principen. Så är exempelvis avskedande av arbetstagare förbjudet, om det skulle innebära en kränkning av föreningsrätten eller om avskedandet sker på grund av arbetstagarens värnpliktstjänstgöring m. m. Då den återgivna allmänna principen icke är av s. k. tvingande natur, kunna vidare genom avtal allehanda inskränkningar göras i fråga om arbetsgivarens rätt att avskeda arbetstagare. Sådana inskränkningar äro synnerligen vanliga i kollektivavtal med arbetsgivare eller arbetsgivarorganisationer, som icke äro anslutna till Svenska Arbetsgivarföreningen. Det är ett bekant faktum, att den återgivna allmänna principen betraktas med misstro från arbetstagarhåll, enär genom densamma arbetstagarens säkerhet i anställningen uppfattas såsom varande alltför ringa.

För att kunna bedöma verkan av ett bifall till motionärernas yrkande måste man först hava klart för sig, vilken innebörden är i lagens uttryck »därest han icke finner frågan vara av beskaffenhet att höra under domstol», och jag vill söka belysa detta spörsmål genom två exempel.

Exempel 1. I ett kollektivavtal har stadgats, att arbetsgivaren icke äger uppsäga arbetstagare annat än antingen på grund av arbetsbrist eller på den grund att arbetstagaren gjort sig skyldig till vårdslöshet eller försummelse i arbetet. En arbetsgivare, som är bunden av denna bestämmelse, avskedar en arbetstagare under uppgift att denne gjort sig skyldig till grov försummelse i arbetet. Från andra sidan förnekas, att en försummelse förelagat, eller det påstås, att den åsyftade försummelsen i varje fall varit bagatellartad. Arbetstagarorganisation understöder sin medlem, och frågan går till förhandling enligt ifrågavarande kapitel i lagen om förerings- och förhandlingsrätt. I detta fall är det uppenbart, att frågan är av beskaffenhet att höra under domstol, närmare bestämt arbetsdomstolen, och tillsättande av skiljenämnd kan alltså icke ifrågakomma.

Exempel 2. En arbetsgivare är icke bunden av något kollektivavtal och mellan honom och hans anställda föreligger icke heller något enskilt arbetsavtal, som innefattar inskränkningar i hans befogenhet att avskeda arbetstagare. Han uppsäger en arbetstagare. På arbetstagar sidan kan man icke bestrida, att arbetsgivaren varit rättsligt befogad att förfara som han gjort, men man anser, att arbetsgivaren gått onödigt bryskt fram, och påkallar förhandling, vid vilken anhålles, att arbetsgivaren i alla fall skall återtaga arbetstagaren. För icke-jurister kunde här synas föreligga ett fall, där frågan icke är av beskaffenhet att höra under domstol. Detta är emellertid en felsyn. Även här föreligger en fråga om tillämpning av gällande rätt, ehuru parterna äro ense om att ett domstolsavgörande icke kan utfalla på mer än ett sätt. Vad man på arbetstagar sidan vill är, att arbetsgivaren skall avstå från den rätt, som ostridigt tillkommer honom. Men om arbetsgivaren åberopar sig på denna rätt, kan arbetstagarpartens inställning icke förtaga den föreliggande tvisten karaktären av rättstvist, som hör under domstol. Det kan medgivas, att den citerade bestämmelsen icke är lyckligt avfattad. Densamma borde hellre hava angivit, att tillsättande av skiljenämnd skall vägras, därest den opartiske ordföranden finner, att tvistefrågan avser tillämpning av ett för arbetsförhållandet gällande avtal. Men

detta ändrar icke sakförhållandet, att här är fråga om en rättstvist, som skall avgöras i rättslig ordning, och icke om en intressetvist. Såvitt jag vet har också den uppfattningen trängt igenom, att även i ett fall av föreliggande natur tillsättandet av skiljenämnd bör vägras.

Om motionärernas förslag genomföres, skall i de anförda exemplen skiljenämnd tillsättas. Under förutsättning att skiljenämndens förslag till förhandlingsfrågans lösning går ut på att arbetsgivaren skall återtaga den avskedade arbetstagaren, blir läget följande. Skiljenämndens uttalande utgör i det första exemplet ett förslag till avgörande av själva tvistefrågan, huruvida enligt avtalet anledning förelegat att avskeda arbetstagaren. I det andra exemplet innebär förslaget, att arbetsgivaren skall avstå från sin lagliga rätt. Om arbetsgivaren icke godkänner skiljenämndens förslag, har skiljenämnden i båda fallen möjlighet att utöva påtryckning på honom genom förslagets offentliggörande med eventuellt åtföljande presskampanj. Om därigenom arbetsgivarens motstånd icke brytes, föreligger i andra hand möjlighet för arbetstagarens organisation att tillgripa stridsåtgärd mot arbetsgivaren för genomdrivande av skiljenämndens förslag.

Såsom en allmän anmärkning mot motionärernas yrkande vill jag framhålla, att om den nu gällande principiella rättsregeln om arbetsgivarens rätt att fritt avskeda arbetaren skulle anses vara för hård, ändring i detta tillstånd bör komma till stånd genom en lagstiftning, som avser själva principerna för arbetsavtalet och dess rättsverkningar. Att försöka åstadkomma en uppmjukning av den principiella regeln på här föreslaget sätt skulle — enligt vad jag i det följande skall försöka påvisa — endast medföra oklarhet och principiöshet i fråga om det *bestående rättssystemet* och därmed skapa rättsosäkerhet.

Till en början vill jag erinra därom, att en genomgående princip i svensk rätt är att ingen skall vara *förpliktad* att i sina rättsliga angelägenheter vara underkastad bindande beslut av någon tillfällig institution, den må kallas för kommission eller skiljenämnd, och den må vara tillsatt med eller utan statens medverkan. En medborgare skall med andra ord vara berättigad att endast taga dom av behörig domstol, som vid sitt avgörande är bunden av lag och domared. Visserligen förekommer i speciallagstiftning, att vissa frågor skola bedömas av skiljenämnd, men skiljenämndens beslut är då icke bindande utan kan överklagas vid domstol. Ett bifall till motionärernas framställning skulle väl icke heller i detta fall göra skiljenämndens uttalande bindande för parterna. Men hela meningen med skiljenämnds förfarandet enligt 3 kap. i lagen om förenings- och förhandlingsrätt är att söka driva igenom skiljenämndens mening genom andra medel än dem, som konstitueras av rättskraften hos laga domstols dom, nämligen genom opinionens tryck, förmedlat genom offentliggörande av skiljenämndens uttalande och utkristalliserat i pressens icke alltid objektiva meningsyttringar. Det måste enligt min bestämda mening vara, om icke formellt, så i varje fall sakligt stridande mot rättsordningens principiella grundtanke att genom dylikt medel en medborgare i en rättsfråga skall förmås att ge vika för annan institution än laga domstol.

Alldeles särskilt gäller detta i det av mig anförda andra exemplet. Där är rättsfrågan klar. Ingen bestrider, att arbetsgivaren i och för sig varit

befogad att verkställa avskedandet, men man vill genomtrumfa skiljenämndens mening i strid med gällande rätt. Även om i särskilda fall vissa skälighetssynpunkter kunna åberopas till stöd för skiljenämndens mening, måste den anbefallda vägen framstå såsom ytterst betänklig ur synpunkten av bestående rättsordnings helgd.

I sammanhang med skiljenämndsfrågan vill jag fästa uppmärksamheten också vid en annan omständighet. Tvistefrågor mellan arbetsgivare och arbetstagare rörande avskedande äro av utomordentligt ömtålig natur. På detta fält har arbetsdomstolen synnerligen rik erfarenhet, beroende på de talrika tvister, som förekomma angående tillämpning av kollektivavtalsbestämmelser, vilka innefatta inskränkning i arbetsgivarens rätt att avskeda arbetstagare. Å ena sidan står arbetstagarens starka intresse av trygghet och säkerhet i den för hans hela välfärd avgörande arbetsanställningen. Å andra sidan står arbetsgivarens intresse att icke behöva i sin tjänst ha kvar personer med lägre kvalifikationer än genomsnittligt eller med personliga egenskaper, som göra samarbetet till en börda; ju mindre arbetsgivarens rörelse är, desto mera beroende blir han av den hos honom anställda fåtaliga personalens duglighet och välvilja. Vid avgörandet av dessa svåra mål är det av största betydelse att verkligen kunna bygga på en rik erfarenhet och att kunna ställa olika kända fall mot varandra. Enligt motionärernas förslag om skiljenämnds förfarande i detta fall, skulle dessa ömtåliga frågor komma att hänvisas till ett otal olika skiljenämnder, utsedda på de särskilda platser, där tvisterna seglat upp, utan någon garanti för att socialstyrelsen skall lyckas träffa ett lämpligt personval, och utan att den särskilda skiljenämnden kan bygga på egen erfarenhet om andra fall eller tillgodogöra sig andra skiljenämnders erfarenheter. Och slutligen kvarstår alltid det faktum, att skiljenämnden icke är bunden av gällande lag och icke handlar under ämbetsmannans ansvar, och därför kan befaras i åtskilliga fall följa minsta motståndets lag.

Det är emellertid icke endast skiljemannaförfarandet i och för sig, som väcker starka betänkligheter. Genom motionärernas förslag inkopplas de rena rättsfrågorna i förhandlingsgången enligt 3 kap., och därmed bliva också de regler tillämpliga, som utsäga, att fredsförpliktelsen upphör, när skiljenämndens förslag icke antages.

Såvitt angår det första av mina exempel märkes, att där var fråga om ett kollektivavtal. Eftersom skiljenämndens uttalande icke är bindande, är det efter sedan skiljenämnden uttalat sig alltjämt en olöst fråga, huruvida arbetsgivaren enligt avtalet ägt företaga avskedandet. Enligt 4 § i lagen om kollektivavtal må stridsåtgärd icke vidtagas på grund av tvist om kollektivavtals giltighet, bestånd eller rätta innebörd eller på grund av tvist, huruvida visst förfarande strider mot avtalet. Stridsåtgärd är följaktligen i det första exemplet icke tillåten enligt kollektivavtalslagen, men den skulle enligt motionärernas förslag bliva tillåten enligt lagen om förenings- och förhandlingsrätt, vilket uppenbarligen vore orimligt.

Beträffande mitt andra exempel kommer man visserligen icke med motionärernas förslag i strid med något lagstadgat förbud mot stridsåtgärder. Det måste väl dock betecknas såsom ett påtagligt ingrepp i rättsordningen att tillåta stridsåtgärd såsom medel att lösa en fråga, som principiellt hör under domstol, och alldeles särskilt måste detta omdöme gälla, när såsom i exemplet stridsåtgärden avser att åstadkomma ett resultat, vilket — en-

ligt vad de stridande parterna äro ense om — skulle innebära motsatsen till det beslut domstolen måste fatta, om saken drages under denna.

På grund av vad jag sålunda anfört får jag härmed såsom min mening uttala, att de ifrågavarande motionerna icke böra föranleda till någon åtgärd.

Stockholm den 8 mars 1944.

ARTHUR LINDHAGEN.

Bilaga B.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom beslut den 11 februari 1944 har Kungl. Maj:t anbefallt socialstyrelsen att till utskottet avgiva yttrande över de likalydande motionerna nr 96 i första kammaren av herr Siljeström och nr 159 i andra kammaren av herr Håstad angående viss ändring av 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt. Med anledning härav får socialstyrelsen anföra följande.

I 3 kap. (8—19 §§) av nämnda lag meddelas särskilda bestämmelser om förhandling mellan parter, som genom en av arbetstagarpartens huvudorganisation gjord anmälan till socialstyrelsen blivit bundna av viss fredsförpliktelse. För närvarande äro 19 sådana huvudorganisationer av arbetstagarparten, omfattande i runt tal 60 000 medlemmar, registrerade hos socialstyrelsen. Om vid förhandling mellan sådana parter enighet icke kan vinnas i viss fråga, skall socialstyrelsen på begäran av endera parten utse opartisk ordförande att i fortsättningen leda förhandlingen. Skulle icke heller därvid enighet uppnås, må ordföranden uppmana parterna att gemensamt hänskjuta frågan till slutligt avgörande av skiljemän. I händelse denna uppmaning icke efterkommes av parterna, stå två olika vägar öppna för frågans fortsatta behandling, allt eftersom ordföranden finner densamma vara av beskaffenhet att höra under domstol eller ej.

I förra fallet, d. v. s. när fråga är om en s. k. *rättstvist* eller en tvist om ett genom avtal eller lag reglerat förhållande, står det vardera parten fritt att draga tvisten inför vederbörlig domstol — arbetsdomstolen eller allmän domstol — för slutgiltigt avgörande. Fredsförpliktelsen förblir i detta fall gällande för parterna, och stridsåtgärd får sålunda icke tillgripas.

I senare fallet åter, d. v. s. när fråga är om en s. k. *intressetvist* eller en tvist om ett förhållande, som icke är reglerat genom avtal eller lag, kan endera parten genom förmedling av den opartiske ordföranden få en rådgivande skiljenämnd förordnad av socialstyrelsen. Skiljenämnden skall avgiva förslag till tvistefrågans lösning (13 och 14 §§). Om detta förslag icke antages av båda parterna, kan fredsförpliktelsen bringas att upphöra, såvitt avser den omtvistade frågan, genom att endera parten inom viss tid

underrättar motparten och socialstyrelsen, att han ämnar anlita stridsåtgärd (16 §).

I motionerna anhålles nu, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådant »förtydligande» av stadgandet i 13 § av lagen, att frågor om avskedande, även om de äro av beskaffenhet att höra under domstol, må på begäran av endera parten överlämnas till skiljenämnd. I motiveringen till motionerna framhålles, bland annat, att frågor om arbetstagares avskedande mången gång äro av den ömtåliga beskaffenhet, att de bättre lämpa sig för förhandling inför opartisk ordförande och skiljenämnd än för domstolsbehandling. Motionärerna anföra vidare, att den formella rättens bud, som för en domstol måste framstå såsom ett rättesnöre, i hithörande fall ofta leda till ett avgörande, som ur allmän synpunkt kan förefalla mindre tilltalande, medan en opartisk ordförande och en skiljenämnd skulle kunna förmå parterna att ena sig om en mindre formalistisk lösning.

Vid bedömandet av motionärernas yrkande måste enligt socialstyrelsens uppfattning en viktig distinktion göras. De tvister, som pläga benämnas rättstvister och som i lagen betecknas såsom tvister »av beskaffenhet att höra under domstol», omfatta i själva verket två helt olikartade grupper.

Till den ena av dessa grupper höra tvister, vari parterna hävda olika meningar i en rättsfråga. Såsom exempel må anföras det fall, att arbetarparten anser ett verkställt avskedande vara stridande mot avtal eller lag, medan arbetsgivaren gör gällande, att avskedandet är ur rättslig synpunkt oangräpligt. I ett sådant fall måste — om förlikning icke kunnat åvägbringas vid förhandling inför den opartiske ordföranden — den adekvata lösningen av tvisten ligga i ett domstolsutslag, som för parterna klaggör det omtvistade rättsläget. Om domstolsbehandlingen skulle föregås av ett skiljenämnds förfarande, skulle nämnden, även om den sökte framlägga ett på skälighetssynpunkter grundat förslag till lösning av tvisten, knappast kunna undgå att angiva sin egen uppfattning i rättsfrågan. Risk skulle då tydligen föreligga, att denna uppfattning kunde komma att underkännas vid den efterföljande domstolsbehandlingen. Ett dylikt system, som uppenbarligen skulle vara ägnat att allvarligt äventyra skiljenämndens auktoritet, finner sig socialstyrelsen icke kunna förorda.

Det finnes emellertid även en annan grupp av tvister, vilka i doktrin och praxis alltjämt hänföras till rättstvister men egentligen borde upptagas såsom en självständig grupp vid sidan av intressetvister och rättstvister. Socialstyrelsen åsyftar här sådana fall, där tvist icke råder om den *rätt*, som tillkommer parterna, men den ena parten söker förmå den andra att *av billighetsskäl* avstå från sin rätt. Såsom exempel på dylika yrkanden må anföras framställningar av arbetsgivare eller arbetstagare om en av exceptionella förhållanden påkallad jämkning i avtalade löneförmåner eller om ändring av en överenskommen arbetstidsindelning, som befunnits olämplig eller betungande. Hit höra också de icke sällsynta fall, då arbetstagarparten, utan att bestrida arbetsgivarens rätt att fritt avskeda, gör gällande att ett verkställt avskedande drabbat särskilt hårt eller eljest varit stridande mot vad som är billigt eller skäligt. Enligt vad nyss anförts måste även dylika »skälighetstvister» anses i förhandlingsrättslagens mening vara »av beskaffenhet att höra under domstol». Uppenbart är emellertid, att parterna sakna anledning att hänskjuta sådana tvister till domstols pröv-

ning. Domstolen kan ju endast fastslå, vilken rätt som tillkommer parterna, och härom råder i det antagna fallet icke någon meningsskiljaktighet. Däremot kan domstolen icke ingå på frågan, huruvida den ena parten bör av billighetsskäl avstå från sin rätt. En tvist av angivna slag kan följaktligen, om förhandlingarna inför den opartiske ordföranden strandat, icke föras vidare. Då stridsåtgärder enligt lagen icke få vidtagas — och självfallet icke heller böra få vidtagas, då ju tvisten avser ändring i en rättslig reglering och fredsförpliktelsen därför bör vara ovillkorlig — återstår för den part, som upptagit tvistefrågan, endast att nedlägga densamma.

Enligt socialstyrelsens mening vore det ur många synpunkter tilltalande, om en möjlighet till skiljedomsförfarande i en eller annan form kunde öppnas för nu åsyftade »skälighetstvister». Särskilt gäller detta beträffande frågor om avskedande.

Socialstyrelsen vill i detta sammanhang erinra om att i det mellan svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i december 1938 upprättade huvudavtalet, vilket numera antagits såsom kollektivavtal mellan åtskilliga av de till nämnda organisationer hörande förbunden, upptagits bestämmelse om att frågor rörande uppsägning av arbetsavtal eller permittering kunna av det berörda förbundet hänskjutas till behandling i en rådgivande skiljenämnd, den s. k. arbetsmarknadsnämnden (kap. III §§ 3—5). Sådant hänskjutande kan endast ske, där fråga icke är om kränkning av föreningsrätten eller åtgärden eljest strider mot lag eller kollektivavtal. Det omnämnes särskilt, att de meddelade bestämmelserna gälla även i fall, då ett avskedande grundas på sådant förfarande, som berättigar arbetsgivaren att omedelbart häva arbetsavtalet. Nämnden, som består av lika många ledamöter från vardera sidan, skall genom noggrann undersökning av dit hänskjuten fråga söka få en sakligt riktig uppfattning om alla de omständigheter, under vilka den påtalade åtgärden blivit vidtagen. Vid åtgärdens bedömande skall beaktas såväl produktionens beroende av arbetskraftens duglighet och lämplighet som arbetarnas berättigade intresse av trygghet i anställningen. I enlighet härmed skall hänsyn tagas såväl till nödvändigheten av att företaget i möjligaste mån betjänas av skickliga och för dess verksamhet lämpliga arbetare som, då arbetsgivaren på grund av arbetsbrist funnit sig böra vidtaga avskedande eller permittering och valet står mellan arbetare, vilka besitta lika skicklighet och lämplighet, till anställningstidens längd ävensom till särskilt stor försörjningsplikt. Nämnden skall söka komma till en samstämmig uppfattning i bedömandet av dit hänskjuten fråga och finna utvägar för utjämning av motsättningen mellan parterna. Beslut, varom flertalet i nämnden förenar sig, skall delgivas respektive förbund, på vilket det ankommer att i samråd med arbetsgivareföreningen respektive landsorganisationen vidtaga de åtgärder, vartill beslutet må giva anledning. — Enligt vad socialstyrelsen inhämtat har arbetsmarknadsnämndens verksamhet på nu angivna område slagit synnerligen väl ut. Nämnden, som haft att handlägga ett relativt stort antal ärenden, har i de flesta fall fattat enhälliga beslut, och tvistefrågorna ha i regel blivit lösta i enlighet med nämndens förslag.

Med hänsyn till dessa gynnsamma erfarenheter skulle det enligt socialstyrelsens uppfattning vara lämpligt, att även de organisationer, som äro

underkastade bestämmelserna i 3 kap. lagen om förenings- och förhandlingsrätt, undersökte möjligheterna att genom frivillig överenskommelse upprätta rådgivande skiljenämnder för behandling av »skälighetstvister» rörande avskedande.

Däremot finner sig socialstyrelsen icke kunna tillstyrka en sådan lagändring, att dylika tvister skulle få hänskjutas till rådgivande skiljenämnder, tillsatta i den ordning 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt stadgar. Det synes nämligen möta principiella betänkligheter att lämna direkt statlig medverkan vid ett förfarande, som syftar till att genom påtryckning förmå en part att avstå från den rätt, som tillkommer honom. I varje fall torde en sådan anordning icke böra ifrågakomma, förrän det visat sig, att parterna icke själva kunna åstadkomma en tillfredsställande lösning av problemet.

Ehuru styrelsen sålunda för sin del icke ansett sig kunna tillstyrka ifrågavarande motioner, vill styrelsen påpeka, att vid ett bifall till motionärernas yrkande, även om det begränsades att avse allenast »skälighetstvister», en grundlig revision av bestämmelserna om skiljenämnds sammansättning och arbetssätt lämpligen borde övervägas. I detta hänseende skulle det bli påkallat att undersöka, huruvida icke i stället för de nuvarande, för varje särskild tvist tillsatta skiljenämnderna en permanent skiljenämnd borde upprättas, som under sin verksamhet kunde förvärva nödig erfarenhet och auktoritet. Vidare borde övervägas, huruvida icke bland skiljenämndens ledamöter borde finnas representanter för parterna — de nuvarande skiljenämnderna skola uteslutande bestå av opartiska personer. Troligen skulle det också bli nödvändigt att giva skiljenämnden uttrycklig befogenhet att i fråga rörande avskedande inkalla de närmast berörda parterna, alltså arbetsgivaren och den avskedade arbetstagaren.

Med återopande av vad sålunda anförts får socialstyrelsen hemställa, att de remitterade motionerna icke måtte föranleda någon åtgärd.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit t. f. generaldirektören Höjer, t. f. sekreteraren Wistrand, föredragande, samt t. f. byråcheferna Schmidt och Richert.

Stockholm den 15 mars 1944.

KARL J. HÖJER.

Lode Wistrand.

Bilaga C.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Genom remiss den 8 februari 1944 har tillfälle beretts Svenska arbetsgivareföreningen att avgiva yttrande över två inom riksdagen väckta likalydande motioner, nr 96 i första kammaren av herr Siljeström och nr 159 i andra kammaren av herr Håstad, angående viss ändring av 13 § lagen

om förenings- och förhandlingsrätt. Föreningen får i anledning härav anföra följande.

Motionärerna hemställa, att sådan ändring skall vidtagas i 13 § i lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt att frågor om avskedande, även om de äro av beskaffenhet att höra under domstol, må på begäran av endera parten överlämnas till skiljenämnd. Enligt nuvarande lagstiftning kan fråga, varom visserligen förhandlats inför opartisk ordförande i enlighet med tredje kapitlet i lagen men som är av beskaffenhet att höra under domstol, icke genom den opartiske ordförandens försorg hänskjutas till sådan i samma kapitel omförd skiljenämnd, som har att avgiva förslag till tvistefrågans lösning.

Den förevarande frågan diskuterades i viss utsträckning under förarbetena till förenings- och förhandlingsrättslagen. Sålunda föreslogs i kommitténs angående privatanställda den 20 november 1935 avgivna betänkande — vari icke upptogs förslag om en sådan skiljenämndsinstitution, som sedermera kom att inflyta i lagen — att om en uppmaning av den opartiske ordföranden till parterna att hänskjuta en tvistefråga till skiljedom icke blev efterkommen, skulle ordföranden, därest han icke funne frågan vara av beskaffenhet att höra under arbetsdomstolen, på begäran av endera parten avgiva förslag till förhandlingsfrågans lösning. I motiveringen till nämnda paragraf anförde kommittén följande:

»I rättstvister är det icke av samma betydelse för parterna att kunna erhålla ett utlåtande av den opartiske ordföranden som i intressetvister. Parterna kunna ju nämligen i rättstvisterna alltid hänskjuta saken till domstol, antingen arbetsdomstolen eller allmän domstol. Enligt 14 § andra stycket är den opartiske ordföranden icke skyldig att avgiva förslag till förhandlingsfrågans lösning, därest han finner frågan vara av beskaffenhet att höra under arbetsdomstolen. Han kan då avsluta förhandlingen med att hänvisa parterna till arbetsdomstolen. I rättstvister av beskaffenhet att höra under allmän domstol är däremot ordföranden skyldig att avgiva eget förslag. Detta har ansetts påkallat med hänsyn till att frågor av detta slag kräva ett snabbt avgörande, under det att en rättegång vid allmän domstol medför avsevärd tidsutdräkt. Uppenbarligen är det en stor olägenhet, att en fråga, i vilken opartisk ordförande avgivit utlåtande, därefter kan dragas under allmän domstol, som kanske kommer till en annan uppfattning. Från denna olägenhet har kommittén dock funnit sig kunna bortse därför, att kommittén betraktar den nuvarande anordningen, att mål om arbetsförhållanden kunna gå till allmän domstol, såsom ett provisorium. Det har redan flerstädes påpekats, att kommittén förutsätter, att alla dylika mål snart nog läggas under arbetsdomstolen. Sker det, kommer undantaget i 14 § andra stycket att omfatta alla rättstvister.»

I det av vår förening den 31 december 1935 avgivna utlåtandet över kommitténs förslag anføres i detta hänseende följande:

»Att såsom föreslagits ålägga ordföranden att avgiva objektivt utlåtande i fråga, som sedermera kan komma att rättsligen avgöras av de allmänna domstolarna, måste — såsom även kommittén framhållit — ingiva starka betänkligheter. Lösandet av denna fråga sammanhänger med frågan om de domstolar, som böra handlägga mål rö-

rande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Kommer icke någon förändring att vidtagas beträffande domstolarnas nuvarande behörighet i förevarande hänseende, torde man böra överväga, huruvida icke skyldigheten för den opartiske ordföranden att avgiva utlåtande i rättstvister, hörande under de allmänna domstolarna, bör bortfalla. I så fall komma parterna allt framgent att bindas av fredsplikten. Som kommittén påpekat, framträder i sådan situation önskemålet om ett snabbare avgörande av tvistefrågan än vad de allmänna domstolarna i regel kunna bjuda. Detta önskemål skulle möjligen i någon mån kunna tillgodoses genom att åt mål av förevarande slag gäves förtursrätt. Pågående omformning av rättegångsväsendet kan väl ock tänkas komma att erbjuda en förbättring i berörda hänseende.»

Någon motsvarighet till berörda stadgande i 14 § i kommittéförslaget fanns icke upptagen i kungl. prop. nr 240 till 1936 års riksdag med förslag till lag om förenings- och förhandlingsrätt m. m. Under riksdagsbehandlingen utformades den nuvarande 13 § i lagen i enlighet med ett förslag, som motionsledes i riksdagen framförts i första kammaren av herr Bagge m. fl. och i andra kammaren av herr Skoglund m. fl.

I sin motivering till denna bestämmelse anförde motionärerna följande.

»Lika väl som vi funnit det olämpligt att part, som instämt förhandlingsfråga till domstol, skulle behöva delta i förhandling om denna fråga (jfr 16 §), måste vi anse det oriktigt, att den opartiske ordföranden, därest förhandlingsfrågan är av beskaffenhet att höra under domstol, skulle, sedan förhandlingarnas misslyckande konstaterats, vara pliktig hos socialstyrelsen hemställa om utseende av skiljenämnd. I ty fall bör ordföranden uppmana parterna att hänskjuta frågan till domstolens avgörande. Kommittén har tänkt sig, att denna regel endast skulle gälla i avseende på fråga, som skall upptagas och avgöras av arbetsdomstolen. För den händelse vår motion om lag angående arbetsavtal godkännes, torde denna inskränkning icke erhålla större betydelse, enär vi föreslagit att mål enligt nämnda lag skola falla under arbetsdomstolens kompetens. Även om emellertid denna motion ej skulle bifallas kunna vi icke finna det välbetänkt, att rättsfråga hörande under allmän domstol skall på begäran av allenast ena parten kunna bringas under skiljenämnds prövning. I denna punkt ansluta vi oss sålunda icke till kommitténs uppfattning.»

Utskottet har beträffande denna paragraf blott förklarat, att det tillstyrker motionsförslaget.

Av vad nu relaterats framgår, att vid lagens tillkomst enighet rådde därom att principiella skäl talade emot att frågor av beskaffenhet att höra under domstol gjordes till föremål för sådant förslag, som åsyftas i 13 § lagen. Kommittén hade visserligen föreslagit, att dylikt förslag skulle kunna avgivas i frågor, som höra under allmän domstol. Kommittén hade dock motiverat detta förslag icke med principiella utan med praktiska skäl, i det att ett dylikt förfarande ansågs påkallat med hänsyn till att frågor av detta slag krävde ett snabbt avgörande. Samtidigt uttalade emellertid kommittén, såsom ovan nämnts, att det uppenbarligen vore en stor olägenhet, att en fråga, i vilken opartiske ordföranden avgivit utlåtande, därefter

kunde dragas under allmän domstol, som kanske komme till en annan uppfattning.

Föreningen finner det för sin del uppenbart olämpligt, att en jämlikt tredje kapitlet lagen om förenings- och förhandlingsrätt tillsatt skiljenämnd skall ha skyldighet eller möjlighet att avgiva förslag till lösning av sådana tvistefrågor, som sedermera kunna komma under domstols prövning. Därigenom kan lätteligen skiljenämndens förslag och domstolens dom komma att strida mot varandra. Detta kunde i och för sig förklaras med att skiljenämnden har att bedöma frågorna efter andra utgångspunkter än en domstol, men ett sådant förhållande skulle icke desto mindre te sig mycket egendomligt för de av förhandlingarna berörda parterna. Att skapa möjlighet till sådana motsättningar mellan olika statliga organ kan icke vara rationellt och är särskilt förkastligt på det ömtåliga område, varom här är fråga.

Även en annan omständighet bör i detta sammanhang beaktas. I 16 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt stadgas en fredsförpliktelse för sådana organisationer, som genom anmälan hos socialstyrelsen påkallat tillämpning av tredje kapitlet i lagen. Denna fredsförpliktelse skall, såvitt viss förhandlingsfråga rör, upphöra att gälla om ett av skiljenämnd avgivet förslag till frågans lösning icke blivit antaget av båda parterna inom den av skiljenämnden för besvarande av förslaget fastställda tiden. Då fråga av beskaffenhet att höra under domstol nu icke kan hänskjutas till skiljenämnd, följer härav, att fredsförpliktelsen icke upphör beträffande sådana frågor. Detta måste anses rimligt. En ändring av lagen i av motionärerna antydd riktning kommer att medföra en begränsning av fredsplikten för de organisationer, som genom anmälan hos socialstyrelsen påkallat tillämpning av reglerna i tredje kapitlet, en konsekvens som — såvitt av motionen framgår — icke varit förutsedd av motionärerna och ej gärna kan ha varit åsyftad.

Under återopande av vad ovan anförts hemställer föreningen, att de remitterade motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 14 mars 1944.

SVENSKA ARBETSGIVAREFÖRENINGEN.

IVAR O. LARSON.

Bilaga D.

Till Andra lagutskottet.

Genom remiss den 8 februari 1944 har Landsorganisationen i Sverige beretts tillfälle att avgiva yttrande över inom riksdagen väckta likalydande motioner nr 96 i första kammaren av hr Siljeström och nr 159 i andra kammaren av hr Håstad angående viss ändring av 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt.

Motionärerna anhålla att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådant förtydligande av stadgandet i 13 § lagen om förnings- och förhandlingsrätt att frågor om avskedande, även om de äro av beskaffenhet att höra under domstol, må på begäran av endera parten överlämnas till skiljenämnd.

Liksom bestämmelserna överhuvud om förhandlingsordning tillfördes även denna 13 § lagen efter partimotioner från högerns sida. I dessa uttalades att lika väl som motionärerna funnit det olämpligt att part, som instämt förhandlingsfråga till domstol, skulle behöva deltaga i förhandling om denna fråga, lika väl måste de anse det oriktigt att den opartiske ordföranden, därest förhandlingsfrågan vore av beskaffenhet att höra under domstol, skulle, sedan förhandlingarnas misslyckande konstaterats, vara pliktig att hos socialstyrelsen hemställa om utseende av skiljenämnd. Kommittén angående privatanställda, enligt vars förslag det skulle tillkomma den opartiske ordföranden att avgiva förslag till förhandlingsfrågans lösning, hade från denna förslagsskyldighet gjort undantag endast för det fall att fråga vore om rättstvist, som ordföranden funne höra under arbetsdomstolen (alltså tvister om tolkning och tillämpning av kollektivavtal och kollektivavtalsreglerade arbetsavtal); i motionärernas av utskottet och kamrarna godkända förslag hade undantaget utvidgats att gälla rättstvister överhuvud.

Anledningen att rättstvister undantagits från den s. k. skiljenämndens prövning har tydligen varit att denna prövning ju icke såsom ett skiljemannaförfarande enligt skiljemannalagen utmynnar i ett avgörande av tvisten utan endast i ett uppgörelseförslag, vilket parterna kunna godkänna eller förkasta, och att det med hänsyn till skiljenämndens auktoritet ansetts olämpligt att nämnden avgäve förslag, som vid en senare judiciell prövning kunde bliva underkänt av domstolen.

Motionärerna framhålla att frågor om arbetstagares avskedanden mången gång äro av den natur att de bättre lämpa sig för förhandling inför opartisk ordförande och prövning av skiljenämnden än för process. Detta torde vara riktigt, även om det ju bör fasthållas att skiljenämnden enligt lagen icke är någon dömande nämnd och att sålunda fråga icke är om något *alternativ* till domstolsprövningen. Sin rätt att draga tvisten under domstols prövning har arbetstagaren resp. hans organisation kvar. Just i avskedsfallen komme emellertid skiljenämndens behandling av tvisten att ha betydelse med hänsyn till den i praxis såsom rättsgrundsats accepterade tolkningsregeln att, vid arbetsavtal på obestämd tid, arbetsgivaren är oförhindrad att — med mindre misstanke finnes att han begagnat uppsägningsrätten för ett mot lag eller goda seder stridande syfte eller uppsägningsrätten inskränkts genom uttryckliga bestämmelser i avtal — fritt uppsäga en anställning, d. v. s. avskeda arbetstagaren utan anförande av skäl och utan att det faktiska motivet får rättsligen efterforskas, ens om ett uppgivet skäl kan visas vara sakligt oriktigt. Med hänsyn till denna regel är det uppenbart att en judiciell prövning oftast måste leda till ett för arbetstagaren negativt resultat, så snart icke uppsägningen finnes stå i strid mot uttryckliga begränsningar — genom lag eller avtal — i arbetsgivarens ifrågavarande rätt. I dylika fall skulle däremot en prövning genom skiljenämnden, vilken icke är bunden av rättsgrundsatsen i fråga utan kan grunda sitt förslag på skälighetsbedömande, kunna tänkas leda till ett

bättre resultat. Den auktoritet, som nämnden till följd av sättet för dess utseende åtnjuter, är härutinnan av särskild betydelse.

Motionärerna ifrågasätta icke att deras förslag skulle genomföras på det sätt att man låte den nämnda undantagsregeln helt utgå. Uppenbarligen är detta icke heller lämpligt. Regeln avser ju icke blott de fall, då fråga är om tvister rörande tillämpning av avtal, utan också de då tvisten gäller tillämpning av lag. I dessa senare fall synes icke någon anledning finnas att inkoppla skiljenämnden. Ett mera beaktansvärt praktiskt intresse härav synes icke heller föreligga i fråga om andra tvister på grund av avtal än de, som avse uppsägning, dock att därmed bör likställas permittering samt återintagning (resp. återanställning efter en uppsägning som reellt utgjort permittering).

Rätten att i dessa fall påkalla prövning av skiljenämnden bör kunna begränsas att tillkomma arbetstagarparten. Arbetsgivarparten synes knappast ha något legitimt intresse av att mot arbetstagarpartens vilja begära nämndens prövning.

Enligt huvudavtalet mellan Svenska arbetsgivarföreningen och landsorganisationen liksom enligt de mellan dessa organisationer antagna reglerna om den lokala säkerhetstjänsten tillkommer prövningen av frågor om uppsägning och permittering, som förmenas ha skett i strid mot vissa i dessa överenskommelser fastställda normer, en central nämnd, arbetsmarknadsnämnden. Undantag beträffande nämndens behörighet göres i båda avtalen för tvister, där »fråga är om kränkning av föreningsrätten eller åtgärden eljest strider mot lag eller kollektivavtal». En motsvarande utformning (med »kollektivavtal» ersatt av »avtal») av undantagsregeln i 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt kan diskuteras. Den skulle i fråga om tvister om avskedanden medföra att skiljenämndens behörighet begränsades till att avse sådana fall, då från arbetstagarpartens sida icke gjordes gällande att uppsägningen strede mot lag (t. ex. föreningsrättslagen själv, kollektivavtalslagen, lagarna om förbud att avskeda värnpliktig eller trolovad etc., strafflagens 11 kap. 8 § m. fl.), eller mot uttrycklig bestämmelse i avtal. Skiljenämndens behörighet bleve vid en sådan utformning av undantagsregeln alltså mindre än enligt motionärens förslag. Då det saknas anledning förhindra arbetstagarparten att efter eget bedömande begära nämndens prövning även i de fall, då avtalet innehåller inskränkningar i uppsägningsrätten, är emellertid motionärens förslag — kompletterat på sätt ovan angivits — att föredraga.

Därest skiljenämnden göres behörig att pröva även här ifrågavarande rättstvister, torde därav föranledas en bestämmelse att part icke före utgången av den för besvarande av skiljenämndens förslag fastställda tiden äger hänskjuta tvisten till prövning av domstol (eller skiljemän). Då emellertid kollektivavtalen understundom upptaga bestämmelser om preklusionstid, finge undantag från denna regel göras för det fall talan enligt dylika bestämmelser måste anhängiggöras före svarsfristens utgång.

Stockholm den 13 mars 1944.

LANDSORGANISATIONEN I SVERIGE.

AUG. LINDBERG.

Arnold Sölvén.

Bilaga E.

Till Riksdagens andra lagutskott.

Daco, som genom remiss av den 8 februari 1944 beretts tillfälle att avge yttrande över inom riksdagen väckta likalydande motioner nr 96 i första kammaren av hr Siljeström och nr 159 i andra kammaren av hr Håstad angående viss ändring av 13 § i lagen om förenings- och förhandlingsrätt, får med anledning härav anföra följande.

Enligt 13 § lagen om förenings- och förhandlingsrätt gäller för skiljenämnds kompetens den regel, att under dess prövning endast må dragas sådana frågor, som icke äro av beskaffenhet att höra under domstol. Skillnad göres sålunda i detta hänseende mellan intressetvister och rättstvister. Anledningen härtill är uppenbarligen bl. a. att man därmed velat förhindra, att ett ärende samtidigt blir anhängigt såväl vid domstol som inför skiljenämnd. Avgörandet, huruvida en tvist är att anse såsom intressetvist eller rättstvist, tillkommer enligt lagstadgandet den opartiske ordföranden. Någon möjlighet att överklaga det beslut, vartill den opartiske ordföranden kommer, är icke förutsatt i lagen.

Någon klar gräns mellan rättstvister och intressetvister kan icke anses föreligga, när det gäller förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Vid tillämpning av lagstadgandet har den praxis utbildats, att den opartiske ordföranden vägrar hemställa om utseende av skiljenämnd i sådana fall, då tvisten rör fråga, huruvida ett avskedande av arbetstagare är berättigat samt i fråga, huruvida visst vederlag med anledning av avskedandet skall utgå till arbetstagare. Denna praxis är enligt Dacos uppfattning icke helt överensstämmande med lagstadgandets innebörd.

Spörsmålet, huruvida en tvist rörande avskedande är att anse såsom rättstvist eller intressetvist, måste uppenbart vara beroende av omständigheterna i det särskilda fallet, och vilken grund för sitt yrkande, som arbetstagarparten åberopar. Tydligt är, att om arbetstagarparten gör gällande, att avskedandet skett i strid mot lag, kollektivavtal eller bestämmelse i enskilt arbetsavtal föreligger en rättstvist. Åberopas däremot rena skälighetssynpunkter, exempelvis att ett avskedande av en äldre arbetstagare ur social synpunkt är oförsvarligt och därför icke borde ha skett, föreligger tydligen en intressetvist. Uppenbart är, att man även har med en intressetvist att göra, om arbetstagarparten förklarar, att avskedandet i och för sig är ur rättslig synpunkt oangripbart, enär t. ex. föreskriven uppsägningstid iakttagits, men att man på grund av omständigheterna finner, att en skälighetskompensation till arbetstagaren i form av avgångsvederlag är befogad.

Vid utformningen av ovannämnda praxis, att icke medgiva hänskjutande till skiljenämnd av tvist rörande avskedande, synas de opartiska ordförandena ha utgått från att dylika tvister röra tolkningen av en uttrycklig eller tyst bestämmelse i det enskilda arbetsavtal, som legat till grund för anställningen, samt att därför med hänsyn till lagstadgandets innehåll nämnda tolkningstvist borde slitas av domstol. Bortser man från sådana fall, då avskedandet står i strid mot lag, kollektivavtal eller bestämmelse i enskilt arbetsavtal, föreligger emellertid regelmässigt icke någon tolkningstvist, huruvida arbetsavtalet som sådant ger arbetsgivaren rätt att

avskeda den anställda eller ej. Någon tvist huruvida arbetsgivarparten äger fri rätt att avskeda arbetstagare blott föreskriven uppsägningstid iakttages, föreligger i regel icke, utan tvisten rör i allmänhet frågor, huruvida det ur rena intressesynpunkter är befogat, att arbetsgivarparten gör bruk av den rent juridiska rätten, han kan hava.

I motionen framhålles bl. a., att den anställda som regel drager sig för att med hänsyn till förhållandena bringa frågan om avskedandet under rättslig prövning. Detta skulle bl. a. bero på frågans ömtåliga natur. Den avgörande orsaken torde emellertid vara, att gällande rättspraxis gör en rättegång utsiktslös, såvida avskedandet icke strider mot lag eller avtal. De skäl, som framförallt äro av betydelse vid frågans reella prövning, nämligen sociala och humanitära hänsyn, kunna domstolarna icke fästa något avseende vid.

Därest ovannämnda praxis, att frågor rörande avskedande icke må dragas under skiljenämnds prövning, vore riktig, kunde en konsekvens därav bliva, att överhuvudtaget frågor, som röra förhållanden, som redan inträffat, icke skulle kunna hänskjutas till skiljenämnd. Så gott som alla dylika frågor torde nämligen i så fall kunna presumeras vara reglerade i de tysta förutsättningar, som rymmas inom arbetsavtalet. Har exempelvis en arbetstagare under lång tid varit sjuk, och arbetstagarorganisationen hos arbetsgivaren framställer yrkande om att, trots att några avtalsbestämmelser därom icke finnas, viss lön av humanitära eller andra hänsyn skulle utgå under sjukdomstiden, kunde arbetsgivarparten, genom att hävda att lösningen av denna fråga finge bedömas med utgångspunkt från förutsättningarna i det enskilda arbetsavtalet, förhindra sakens hänskjutande till skiljenämnd. Däremot kan uppenbarligen i ovannämnda fall fråga, huruvida lön under sjukdom *i framtiden* skall utgå till arbetstagaren, icke anses såsom en rättstvist och till denna del sålunda kunna hänskjutas till skiljenämnds prövning. Det anförda exemplet torde visa, att en allmän regel, enligt vilken endast sådana tvister, som avse kommande förhållanden, som sålunda icke kunna presumeras vara reglerade genom ett gällande enskilt arbetsavtal, skulle kunna hänskjutas till skiljenämnd, icke är befogat. Ytterligare exempel härpå kunna lätt anföras.

Ur allmänna sociala synpunkter är den ståndpunkt beträffande skiljenämnds förfarandet, som intagits av de opartiska ordförandena, ägnad att väcka betänkligheter, särskilt när det gäller de privatanställda tjänstemännen. För dylika tjänstemän är anställningstryggheten av vital betydelse. Har nämligen en tjänsteman uppnått medelåldern, är det mycket ofta svårt för honom att erhålla ny anställning. De äldre tjänstemännen besitta nämligen i allmänhet en ringa rörlighet på arbetsmarknaden, och anställningstiden inom ett och samma företag är i regel för dylika tjänstemän mycket lång. Därigenom kommer den anställda att i så hög grad växa in i de speciella uppgifter, för vilka han anlitas inom företaget, att stora svårigheter ofta erbjuda sig för honom att finna en annan anställning, där hans arbetskapacitet kan rätt utnyttjas. Med hänsyn härtill innebär ett avskedande av äldre tjänstemän mycket ofta, att deras existens nära nog sättes på spel. Det måste därför uppenbarligen vara såväl ur samhällets som ur tjänstemännens synpunkt ett verkligt behov att frågan, huruvida ett avskedande av en tjänsteman är befogat eller ej, kan dragas under en auktoritativ prövning av en skiljenämnd. Det kan även ifråga-

sättas, huruvida icke dylika frågor i minst lika hög grad som rena lönefrågor o. dyl. lämpa sig för skiljenämndsprövning.

Skulle den praxis, som nu utbildat sig beträffande anlitande av skiljenämnd vid frågor rörande avskedanden, fortbestå, förlorar 3:e kap. lagen om förenings- och förhandlingsrätt till en icke oväsentlig del sin betydelse för de organisationer, som velat anlita förhandlingsförfarandet enligt detta kapitel.

Med stöd av vad här ovan anförts ber Daco få tillstyrka det i motionen framförda förslaget angående förtydligande av stadgandet i 13 § i lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt.

Stockholm den 16 mars 1944.

D A C O

(De anställdas centralorganisation)

HARALD ADAMSSON.

Otto Nordenskiöld.